

dirmə adına Aydın Bəyden soruşmuşdum bu məsələnin doğru olub olmamasını. Düzü mənə çox təəccübləndirdi Aydın Bəy, təsdiqlədi ki bəs olub. BDU-nun tarix fakültəsində (rus sektor) tələbə ikən tatar əsilli bir rus dili müəlliməsinin dərslərində "Mənim qəhrəmanım" sərbəst inşa mövzusunda qəhrəman olaraq Rəsulzadəni seçmiş. Soruşdum ki, bəs problem çıxmadı ki. Aydın Bəy

Məhəmməd İsrəfilov,
Ukrayna

(əvvəli ötən sayımızda)

Biz, Azərbaycan torpaqlarını qızdıran ataşi-müqəddəsi köksümüzdə bəsləmək istiyoruz: bizə Moskvada yanacaq "məşəli" nişan veriyorlardı.

Biz elmə, mədəniyyətə öz dilimizin, öz mədəniyyətimizin ruhu, rəngi ilə pərvərdə edilmiş bir millət çıxarmaq istiyoruz: bizə Ərəbistanı göstəriyorlardı."

Bu gərgin, çətin mübarizənin ən gözəl nəticəsi müstəqil Azərbaycan Dövlətidir, onun milli və mənavi sərhədlərinin bölünməzliyidir.

M.Ə.Rəsulzadənin mübarizəsi siyasətdə hökumətimizə, xalqımıza, dilimizə verilən Azərbaycan adı Qafqaz hüduduqlarını aşdı. İstiqlalımız məsələsində nə qədər haqqaniyyətsiz mövqe sərgiləsələr də Azərbaycan adının qazandıran Rəsulzadə və Dava arkadaşlarına sosialist və kommunistlərin də bir minnət borcları vardır. Bu gün Azərbaycan adı – artıq dünyanın müxtəlif ölkələrinə səpələnmiş yurddaşlarımız müqəddəs qiblesi, and yeridir.

Azərbaycan adı - bütövlüylən, tamlığın ifadəsidir. Bu adın Rəsulzadə tərəfindən necə böyük sərrastlıqla seçilməsinin qədrini biz hələ sonradan daha çox biləcəyik, zamanla. Rəsulzadə hər zaman uzağı gören, millətin taleyüklü ideyalarını bacardığı qədər mühit və dövrünə sığdırmağı bacaran paraqmatik bir siyasətçi və dövlət xadimi id. Mümkün olmayanları isə ən doğru və sistemli bir biçimdə gələcək nəsillə kodlayıb əmanət edirdi. Bunun ən gözəl nümunəsi onun "Əsrimizin Səyavuşu" əsəridir. Bu əsəri uca qılan müəllifin keçmiş, gələcək və indinin müdhiş bir analitik süzgecdən keçirə bilməsidir. Mifdən həqiqətə keçdi sağlayan inanılmaz yüksək tarix şüuru, etnoqrafik, ədəbi olduqca dəqiq, sərrast sosioloji gəzilmələr edən usta qələm, dərin siyasi təfəkkür. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Rəsulzadənin bu əsər üzərində işlərkən tətbiq etdiyi üsul olduqca riskli idi. Mifdə yatan həqiqətləri üzə çıxarıb öz dövrüylə paralellər aparmaq üçün yalnız Rəsulzadə qədər geniş bir ədəbi, tarixi, ictimai, dini, sosioloji, fəlsəfi dünyagörüşə malik

Azərbaycan istiqlalının prometeyi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə

olmaq gerek idi.

"Səndən əvvəlki nəsil yoxdan bir bayraq, müqəddəs bir ideal rəmzi yaratdı. Onu min müşkülə ucaldaraq dedi ki: – Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!" – Cümhuriyyət Qurucularının sarsılmayan inamının bundan dəqiq sərrast ifadəsi yoxdur...

dedi ki: Heç bir problem çıxmadı, bəlkə də müəllimənin tatar əsilli olduğundan dolayı bu baş vermədi.

Bu xatirə söhbətimin canı var. Rəsulzadə gerçəkdən də qəhrəman və örnək alınacaq ideal bir şəxsiyyətdir. Çəkdiyi bütün dəhşətli çilələrə rəğmən Əmin Bəyin yorulmaz mübarizəsi, sınımayan əqidəsi bir

nahlarını bağışlamaz!

Emin bəyi öldükdən sonra da yaşatmaq üçün azərbaycanlılar onun yolunu davam etdirmədirlər!".

Zəki Vəlidə haq verməmək olmur, Rəsulzadə gerçəkdən millətin əzizi, öz mühitinin ən seçkin, rəftar və davranışlarından zərəfət yağın, hər kəsin fəvqələdə ehtiram göstərən təsirləndiyi uca bir şəxsiyyət idi. Məşrutə hərəkatında tanış olduğu ən yaxın dostu Seyid Həsən Tağızadənin təbirincə: "bütün ömrüm boyu Şərqi dünyasında bənzərini görmədiyim birisi idi"

Ümumiyyətlə M.Ə. Rəsulzadə və onun Dava arkadaşlarının mübarizəsi, "Müsavat" partiyasının tariximizdə yeri və rolu haqqında fikirləri tək bir yazıya sığdırmaq mümkün

baxınca Cümhuriyyəti quranların Birincisini görmüş olursan. Üzeyir Bəy də belə görmüş çünki Əmin Bəy. Tarixi şəxsiyyətlər həmmüasirlərinin gözüylə daha obyektivdir, vicdanlıdır, səmimidir. Bu üzəndən yazımı parlamentin açılış iclasında möhtəşəm niq irad edən Rəsulzadəyə Üzeyir Bəyin fəvqələ təəsüratıyla son verirəm:

"Məclisin açılma saati yaxınlaşdı..."

Hamı amadə(hazır-M.İ.) olub intizara ikən Milli Şura Rəisi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları rubəri (üzbəüz-M.İ.) qapıdan çıxıb məqami -sədarətdə üzü məclisə tərəf, ayaqüstə bir vəziyyətdə aldığda hazirinin intizari donub diqqətlə münqəlib oldu.

M.Ə. Rəsulzadə və onun Dava arkadaşlarının mübarizəsi, "Müsavat" partiyasının tariximizdə yeri və rolu haqqında fikirləri tək bir yazıya sığdırmaq mümkün deyil. Bir dəfə "Müsavat" la bağlı statusuma münasibət bildiren, dəyərli jurnalist qardaşım Mayis Əlizadə məsələyə olduqca mükəmməl münasibət bildirmişdi i: "Müsavat"- XX əsrin milli gəlirin ədalətli şəkildə bölüşdürülməsini, sosial bərabərliyi müdafiə edən birinci siyasət fəlsəfəsidir. Əbədi və ən humanist siyasət fəlsəfəsidir, zaman keçdikcə daha çox dəyər qazanır..."

Cümhuriyyət qurucularını qısaca belə ifadə etmək mümkündür: onlar yoxa çıxdılar, amma yoldan çıxmədılar!

KƏDƏRLİ BİR HAŞİYƏ. Mətbuatdan vaxtilə oxumuşdum ki, bəs Cümhuriyyət dövrümüzün usta tarixçilərindən rəhmətlik Professor Aydın Balayev tələbə vaxtında Sövvətlər dönəmində rus dili dərslərində "Mənim qəhrəmanım Rəsulzadə" inşasını yazıbmiş. Keçən ilin yayında bir telefon danışığımızda dəqiqləş-

sözle Milli həyatı isə həsəd aparılmalı bir ömürdür...

O, bizim hamımızın ideali və qəhrəmanıdır!

M.Ə. Rəsulzadənin dəfn törenində Türklüyün böyük simalarından professor Zəki Vəlidə Toğan çıxışında deyir ki: "Əgər bu mühit əzizləri seçən bir mühit olsaydı, mən mərhum Emin bəyin əziz olaraq seçilməsinə rəy verərdim. Bu günə qədər onun əleyhinə olanlar tövbə etməlidirlər. Yoxsa Allah gü-

fəlsəfəsidir, zaman keçdikcə daha çox dəyər qazanır..."

Gələcəkdə həm bu mövzuda, həm də Rəsulzadənin "Əsrimizin Səyavuşu", "Milli Təsanüd", Azərbaycan şairi Nizami" və xüsusilə Əmin Bəyin demokratiya və mətbuat azadlığı ilə bağlı işıqlı fikirlərini bu günümüzdə daşıyan, paralellər apararaq silsilə müəllif yazılarım olacaq.

Üzeyir Hacıbəylinin "Təsüurat" adlı bir məqaləsi var, 1918-ci il 7 dekabrda Cümhuriyyət parlamentinin açılışına həsr etdiyi. O qədər içdən və dərin, səmimi bir həyəcanla anladır ki, gördüklərini adam özünü sanki həmin parlament iclasında iştirak etmiş sayır. Hələ onun M.Ə. Rəsulzadənin bədən dilini anladan dürrüst, sevgidolu qələmi inanılmaz dərəcədə möhtəşəmdir. Çox vaxt Rəsulzadəyə kin bəsləyən zehniyyət onun haqqında Cümhuriyyəti quranlardan birisi kimi bəhs edirlər xain, qurnaz və sinsi bir xislətlə. Amma Üzeyir Bəyin də parlament iclasında Rəsulzadəni bir lider kimi haqlı olaraq övdüyü keyfiyyətlərə

Məhəmməd Əmin qələm nikbin və nikbinliyində də sabitqədəm olduğuna dəlalət edən açıq və gülrüz bir üz və yerə baxmaq adəti olmayan bir göz ilə məbuslara xitabən niq söyləməyə başladı.

Padşahlı məmləkətlərdə Məclis-Məbusanı (parlament-M.İ.) padşah açar, amma Azərbaycan Cümhuriyyətinin Məclisi Məbusanını bir nəfər Vətən övladı açdı.

Məhəmməd Əmində natiqlikdə "patent" qazanmış olan "arator"lara məxsus qol atma, baş oynatma, üz gözünü sifətdən- sifətə dəyişmə kimi hərəkətlər yox idi. Bunların əvəzində özge bir hal var idi ki, o da getdikcə qızıq sözlərinin dəruni qəlbəndə söyləndiyini eşidənlərə hiss etməkdə dərin bir təsir oytmaq idi. Qol atmaqdan bu yaxşıdır. Bunda ixtisari-qəlb və səmimiyyətlə bərabər, sərd edilən kələmdə birdə böyük bir ciddiliyyət mövcud olduğuna hər kəs inanıb natiqin hər bir sözünə lazımlıca əhəmiyyət verirdi. O idi ki, hər bir cümlə axırında aqışlar yağirdi..."

Bu xatirə söhbətimin canı var. Rəsulzadə gerçəkdən də qəhrəman və örnək alınacaq ideal bir şəxsiyyətdir. Çəkdiyi bütün dəhşətli çilələrə rəğmən Əmin Bəyin yorulmaz mübarizəsi, sınımayan əqidəsi bir sözlə Milli həyatı isə həsəd aparılmalı bir ömürdür...

O, bizim hamımızın ideali və qəhrəmanıdır!

M.Ə. Rəsulzadənin dəfn törenində Türklüyün böyük simalarından professor Zəki Vəlidə Toğan çıxışında deyir ki: "Əgər bu mühit əzizləri seçən bir mühit olsaydı, mən mərhum Emin bəyin əziz olaraq seçilməsinə rəy verərdim. Bu günə qədər onun əleyhinə olanlar tövbə etməlidirlər. Yoxsa Allah günahlarını bağışlamaz!"